

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

**חקיקה המסדירה חלוקת זכויות פנסיה
בין בני זוג בעת גירושין
- סקירה משווה -**

מוגשת לוועדה לקידום מעמד האשה

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: אורלי אלמגור לוטן

אישור: הודיה קין, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

א' באייר תשס"ח

6 במאי 2008

מבוא

מסמך זה נכתב בעבור הוועדה לקידום מעמד האשה במסגרת דיונים בהצעות חוק לחלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג של חה"כ אורית נוקד ושל חה"כ חיים אורון ואחרים.¹ במסמך מוצגת חקיקה המסדירה את חלוקת זכויות הפנסיה בין בני זוג בעת פירוק הקשר הזוגי בקנדה, באוסטרליה, באנגליה, באירלנד ובגרמניה.

זכויות פנסיה הן פעמים רבות אחד הנכסים המשמעותיים הנצברים במהלך החיים, ובעיקר בחיי הנישואין. בשל הבדלים בדפוסי העבודה של גברים ושל נשים, על-פי רוב גברים צוברים בחיי הנישואין שלהם זכויות פנסיה רבות מאלה שצוברות נשים. הדבר נובע, בין היתר, מכך שנשים רבות מוותרות על יציאה לעבודה או מצמצמות את היקף עבודתן כדי לטפל במשק הבית ובילדים. גם בתקופות כמו חופשת לידה, שבהן נשים אינן מועסקות, נפגעת צבירת הפנסיה שלהן. כל עוד בני הזוג חיים יחד, לפערים בצבירת זכויות הפנסיה אין השפעה מהותית על נשים, שכן בהגיע הגבר לגיל הפנסיה כספי הפנסיה משמשים את משק הבית, ובכלל זה את האשה. ואולם, ללא הסדר לחלוקת זכויות פנסיה, סיום היחסים בין בני הזוג עשוי להביא לידי פגיעה במקור הפרנסה של האשה לעת זיקנה.

החוק והפסיקה בישראל הכירו בזכויות פנסיה שצבר אחד מבני הזוג במהלך החיים המשותפים כנכס משותף של בני הזוג אשר ניתן לחלוקה ביניהם. עם זאת, תקנות קרנות הפנסיה מקשות את מימוש החלוקה זו, שכן החברות בהן היא על בסיס אישי ואינה ניתנת להעברה.²

יש שלוש דרכים עיקריות לחלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג:³

- **היוון הזכויות במועד הפרידה**: חישוב אקטוארי של שווי הזכויות הפנסיוניות שנצברו במהלך החיים המשותפים וחישוב חלקו של כל אחד מבני הזוג במסגרת איזון המשאבים ביניהם. זכויות הפנסיה של בן הזוג העמית נשארות שלו, והוא פודה את חלקו של בן זוגו באמצעות העברת נכסים אחרים או במזומן. הבעייתיות של שיטה זו היא שבן הזוג שאינו עמית בקרן מאבד את זכותו לגמלה, שהיא מקור ההכנסה העתידי השוטף שלו. בעיה נוספת קשורה לאפשרות ליישם מנגנון זה, שכן לא לכל הזוגות יש די נכסים שיאפשרו לצד אחד לשלם לצד האחר עבור חלקו בזכויות הפנסיה.
- **"חלוקת אורד"**: המתנה למועד הפרישה של בן הזוג העמית בקרן הפנסיה וחלוקת זכויות הפנסיה בין בני הזוג במועד זה. הבעיה היא שמסגרת כזאת אינה מאפשרת הינתקות מוחלטת בין בני הזוג מיד עם הגירושין, ומשמרת קשר ביניהם. כמו כן, עשוי להתעורר מצב שבו העמית בקרן מושך ממנה כספים או מבצע שינויים אחרים בלי ידיעת בן הזוג.
- **"חלוקת רוחב"**: הפרדת הזכויות שהצטברו בקרן הפנסיה לשני תיקים נפרדים – אחד על שם הבעל ואחד על שם האשה – אשר ינוהלו בנפרד ממועד הגירושין. פתרון כזה מאפשר, מחד גיסא, ניתוק מוחלט של הקשר בין בני הזוג מייד עם הגירושין, ומאידך גיסא שומר לשני בני הזוג את האפשרות לקבל בעתיד תשלומי פנסיה.

¹ הצעות חוק פ/2080 ו-פ/2087/17, בהתאמה.

² מרכז המחקר והמידע של הכנסת, חלוקת זכויות הפנסיה בין בני-זוג גרושים, כתיבה: דינה צדוק, 18 ביולי 2005.

³ שם.

הצעות החוק הנדונות בוועדה לקידום מעמד האשה מסדירות מנגנון של חלוקת רוחב, כלומר, הפרדת זכויות הפנסיה שנצברו במהלך החיים המשותפים במועד הגירושין לשני חשבונות נפרדים. יצוין כי בית- המשפט רשאי לקבוע שזכויות הפנסיה לא יחולקו שווה בשווה בין שני בני הזוג.

כאשר בוחנים את המצב במדינות אחרות נראה כי יש הבדלים רבים בין המדינות בכל הנוגע לחלוקת זכויות הפנסיה. למשל, בפינלנד ובשבדיה אין חלוקה של זכויות הפנסיה בעת הגירושין, בבלגיה יש חלוקה של זכויות הפנסיה אולם לא שווה בשווה (בן הזוג בעל החיסכון הפנסיוני הנמוך יותר זכאי לקבל 37.5% מהפנסיה של בן הזוג בעל זכויות הפנסיה הרבות יותר, בקיזוז זכויות הפנסיה שלו), ואילו בגרמניה ובשווייץ זכויות הפנסיה מחולקות שווה בשווה בעת הגירושין. יצוין כי בחלק מהמדינות מחולקות זכויות הפנסיה שנצברו עד למועד הגירושין, ואילו במדינות אחרות – זכויות הפנסיה שנצברו במהלך תקופת הנישואין או החיים המשותפים.⁴ גם סוג ההסדרים (כאשר הם קיימים) שונה ממדינה למדינה, ופעמים רבות אף במדינה אחת יש אפשרויות חלוקה שונות. כמו כן, בחלק מהמדינות (גרמניה למשל) החוק מחייב חלוקה של זכויות הפנסיה בעת גירושין בעוד במדינות אחרות (אירלנד למשל) החוק מאפשר חלוקה זו.

בבחינת מצב החקיקה בכל הקשור בחלוקת זכויות פנסיה בין בני-זוג שמתגרשים חשוב לזכור כי יש הבדלים רבים בין המדינות הן באופי החיסכון לפנסיה והן בדיני הגירושין וחלוקת הרכוש של בני הזוג ביניהם. על כן, נראה כי ראוי לשים דגש על העקרונות הכלליים, יותר מאשר על פרטי ההסדרים.

הגדרות⁵

פנסיה מוגדרת על-פי גמלה (DB – Defined Benefit): בשיטה זו גובה הקצבה קבוע מראש. שיטה זו מבטיחה מראש את זכויותיו של המבוטח, ללא קשר ישיר להפרשות או לתשואה של השקעותיו.

פנסיה מוגדרת על-פי הפרשה (DC – Defined Contribution): שיטה זו היא סוג של פנסיה צוברת, שבה ההפרשה של העמית מוגדרת מראש. העמית מקבל את סכומי הכסף שהופרשו בתוספת ריבית ובניכוי הוצאות של הקרן המבטחת על ניהול. גובה הגמלאות תלוי גם בתשואה של השקעות הקרן.

פנסיה ציבורית: תוכנית ביטוח סוציאלי או תוכניות אחרות שבהן הממשל מנהל את התשלומים של גמלת הפנסיה.

פנסיה פרטית: תוכניות פנסיה שבהן גורם שאינו מוסד ממשלתי מנהל את תשלומי הפנסיה. תוכניות פנסיה פרטיות יכולות להיות משלימות או חלופיות למערכת הביטחון הסוציאלי.

פנסיה תעסוקתית: תוכניות הקשורות ליחסי עבודה בין העובד לבין הישות שהיא בעלת הקרן. תוכניות של פנסיה תעסוקתית יכולות להיפתח על-ידי מעסיקים או קבוצות מעסיקים.

בן-הזוג העמית/המבוטח: בן הזוג בעל קרן הפנסיה או בעל זכויות הפנסיה הרבות יותר.

בן הזוג שאינו עמית/שאינו מבוטח: בן הזוג ללא קרן הפנסיה או בעל הזכויות הפחותות.

⁴ בטבלה מוצגות פנסיות תלויות הכנסה בלבד. מתוך: Jongkyun Choi, *The Role of Derived Pension Rights for Old-age Income Security of Women*, OECD, 2006.

⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הסדרי פנסיה – בחינה השוואתית, כתיבה: יהודית גלילי ומיכל טביביאן-מזרחי, 4 ביולי 2004.

1. קנדה

מערכת הפנסיה בקנדה מורכבת מפנסיה ציבורית אחידה (קצבת זיקנה), מפנסיה ציבורית תלוית הכנסה ומתוכניות פנסיה תעסוקתיות ופרטיות.⁶

חלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג בעת גירושין מוסדרת בכמה חוקים, וכל חוק נוגע לסוגים אחרים של פנסיה. חלוקת הזכויות בפנסיה הציבורית (Canada Pension Plan) מוסדרת בחקיקה פדרלית (מלבד בקוויבק, שם פועלת תוכנית ציבורית אחרת, המוסדרת בחקיקה נפרדת), ואילו חלוקת הזכויות בתוכניות הפנסיה הפרטיות מוסדרת בחקיקה של המחוזות. להלן תוצג החקיקה הנוגעת לתוכנית הפנסיה הציבורית בקנדה, לפנסיה של עובדי ציבור ולתוכניות פנסיה פרטיות במחוז בריטיש-קולומביה. יצוין כי ככלל, בקנדה יש חקיקה הנוגעת לגירושין הן ברמה הפדרלית והן ברמת המחוזות; החקיקה הנוגעת לחלוקת הרכוש בין בני זוג שנפרדים היא בסמכות המחוזות.⁷

1.1. חקיקה פדרלית – חלוקת זכויות בתוכנית הפנסיה הציבורית⁸

תוכנית הפנסיה הציבורית בקנדה היא תלוית הכנסה, וכדי להגיע לפנסיה המרבית יש לצבור 40 שנות עבודה.⁹ הפנסיה נצברת באמצעות צבירת נקודות זיכוי, ואלה נקבעות לפי ההכנסה. בעת הפרישה נקבע סכום הפנסיה שישולם למבוטח לפי מספר הנקודות שנצברו לזכותו.

לפי **חוק תוכנית הפנסיה של קנדה**,¹⁰ כאשר זוג נשוי או ידועים בציבור מתגרשים או נפרדים (לאחר נישואין או חיים משותפים של שנה רצופה לפחות), נקודות הזיכוי שצברו בני הזוג **במהלך החיים המשותפים מחולקות שווה בשווה** בין שניהם באמצעות העברת נקודות זיכוי מבן הזוג אשר צבר מספר גבוה יותר של נקודות לבן הזוג אשר צבר מספר נמוך יותר. חלוקה זו מתקיימת גם אם אחד מבני הזוג לא צבר כלל נקודות זיכוי לפנסיה במהלך החיים המשותפים. מכאן **שמדובר בחלוקת רוחב של זכויות הפנסיה, שהיא מיידית ומסתיימת מיד עם הגירושין**.

זוגות נשואים שמתגרשים חייבים לחלק ביניהם את זכויות הפנסיה שלהם. לפי הכללים הפדרליים, גם אם צד מסוים ויתר על זכותו לחלוקת זכויות הפנסיה, תוכנית הפנסיה אינה מאפשרת ויתור כזה והחלוקה מתבצעת בכל זאת. עם זאת, בחלק מהמחוזות יש חקיקה המאפשרת לזוגות לוותר בהסכמה על חלוקת הזכויות. אשר לידועים בציבור, חלוקת זכויות הפנסיה אינה מחייבת, והיא מתקיימת רק אם אחד מבני הזוג ביקש אותה.

⁶ ש.ם.

⁷ Divorce Law in Canada, <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/CIR/963-e.htm>, retrieved: April 15th, 2008.

⁸ Canada Pension Plan (CPP) – Credit Splitting upon Divorce or Separation, in: www1.servicecanada.gc.ca/en/isp/pub/factsheets/credit.shtml, retrieved: April 1st, 2008.

⁹ OECD, *Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries*, 2007, in: www.sourceoecd.org, retrieved: April 8th, 2008.

¹⁰ Canada Pension Plan, C-8.

1.2. פנסיה של עובדי ציבור במערכת הפדרלית¹¹

חלוקת זכויות הפנסיה של עובדים במערכת הציבורית הפדרלית מוסדרת בחוק חלוקת זכויות הפנסיה (חוק פדרלי).¹² לפי חוק זה, אפשר לחלק את זכויות הפנסיה של בני זוג (נשואים או ידועים בציבור) אשר חיו חיים משותפים שנה לפחות.

חלוקת זכויות הפנסיה נעשית באמצעות העברת תשלום חד-פעמי (lump sum) לערוץ החיסכון של בן הזוג אשר אינו מבוטח (אחר כך אותו בן זוג יכול לבחור לקבל את הסכום במסגרת תשלומי פנסיה שוטפים, אולם הדבר נעשה באמצעות ערוץ הפנסיה שאליו הועבר הכסף). גובה התשלום נקבע בהסכם בין שני הצדדים או בבית-המשפט, והוא עשוי להגיע ל-50% מזכויות הפנסיה שצבר המבוטח בתקופת הנישואין. הסכום מחושב לפי הערך הנוכחי של זכויות הפנסיה של המבוטח, בחישוב הנערך לפי כללים אקטואריים מקובלים. הסדר זה הוא למעשה היוון של זכויות הפנסיה במועד הפרידה, והוא מיושם בין שהמבוטח כבר החל לקבל את תשלומי הפנסיה שלו ובין שלא החל.

1.3. חקיקה מחוזית – בריטיש-קולומביה

לפי חוק יחסי המשפחה¹³ של המחוז, רכושם המשפחתי של בני זוג שנפרדים מחולק ביניהם שווה בשווה עם הפרידה, אלא אם כן יש צו או הסכם ביניהם אשר קובע אחרת. לפי חוק זה, זכויות של בן זוג בקרן פנסיה נכללות ברכוש המשפחתי, ולכן מחולקות שווה בשווה עם הגירושין. יצוין כי רכוש משפחתי אינו מוגבל בחוק לרכוש שנצבר במהלך תקופת הנישואין.

חוק יחסי המשפחה קובע מנגנונים שונים לחלוקת זכויות בין בני זוג שנפרדים, לפי סוג קרן הפנסיה:¹⁴

- **קרן פנסיה המוגדרת על-פי הפרשה אשר טרם הבשילה** (כלומר, העמית עוד לא פרש) מחולקת על-ידי העברה מיידיית של חלקו של בן הזוג לאפיק חיסכון על שמו. כלומר, מדובר בחלוקת רוחב, שבה מתקיים פיצול מיידי של קרן הפנסיה לשני חלקים.
- **קרן פנסיה המוגדרת על-פי גמלה אשר טרם הבשילה** מחולקת בין בני הזוג כך שבן הזוג שאינו עמית נעשה מעין עמית מוגבל בקרן. החלק אשר מועבר מהעמית לבן זוגו יכול להיקבע בהסכם בין בני הזוג או בצו בית-משפט. אם הוא לא נקבע באחת משתי דרכים אלו, הוא ייקבע על-פי נוסחה הנקבעת ביחידה לרגולציה על פנסיות במחוז. בן הזוג מקבל את חלקו בקרן הפנסיה רק כאשר העמית פורש לפנסיה או זכאי לפרוש, כלומר, מדובר בהסדר הדוחה את החלוקה בפועל. בן הזוג יכול לממש את זכותו בקרן הפנסיה באמצעות קבלת חלקו בתשלומי הפנסיה השוטפים המשולמים לעמית, או באמצעות קבלת סכום שווה ערך לחלקו והעברתו לקרן נפרדת. בשני המקרים, מדובר בחלוקת אורך של זכויות הפנסיה.

¹¹ The Pension Benefits Division Act (PBDA); Information Kit, in: www.pwgsc.gc.ca/compensation/pbda/pbda-e.shtml, retrieved: April 7th, 2008.

¹² Pension Benefits Division Act (PBDA).

¹³ Family Relations Act.

¹⁴ Pension Division on Marriage Breakdown, "A Ten Year Review of Part 6 of the Family Relations Act", British Columbia Law Institute, May 2006, www.bcli.org/pages/projects/pendiv/Pension_Division_Review_FRA_Part_6.pdf, retrieved: April 15th, 2008.

- **קרון פנסיה אשר הבשילה** (הן כזאת המוגדרת על-ידי גמלה והן כזאת המוגדרת על-ידי הפרשה) – במקרה זה בן הזוג שלא היה עמית הופך לעמית מוגבל בקרן הפנסיה. בכל תשלום פנסיה המועבר לעמית, יועבר לבן הזוג (העמית המוגבל) החלק שנקבע לו. כלומר, גם כאן מדובר בחלוקת אורך אשר אינה מיידית וחד-פעמית אלא נמשכת בכל רצף התשלומים.

2. אוסטרליה¹⁵

מערכת הפנסיה באוסטרליה בנויה מפנסיה ציבורית תלוית אמצעים (למעשה, קצבת זיקנה לא אוניברסלית) ותוכניות פנסיה פרטיות שההפרשה אליהן היא מנדטורית.¹⁶

חלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג המתגרשים מוסדרת בשורת חוקים פדרליים המכונים Splitting Laws (להלן: חוקי הפיצול), אשר נכנסו לתוקף בדצמבר 2002. חוקים אלו שינו למעשה את המעמד של הפנסיה באוסטרליה בכל הקשור לגירושין, שכן עד לחקיקתם פנסיה לא נחשבה לרכוש. בתי-המשפט התחשבו בפנסיה בעת חלוקת הרכוש בין בני זוג שהתגרשו, אולם הם לא יכלו לפסוק על חלוקת הפנסיה בין בני הזוג. כאמור, חוקי הפיצול שינו מצב זה בקובעם כי זכויות פנסיה נחשבות לרכוש לצורך החלוקה. יצוין כי חוקי הפיצול חלים רק על בני זוג נשואים שמתגרשים או נפרדים, ואינם חלים על ידועים בציבור.

חוקי הפיצול חלים על רוב סוגי הפנסיה, אולם לא על כולם. לפי החוקים, אופן חלוקת זכויות הפנסיה נקבע בהסכם בין בני הזוג, והסכם כזה עשוי להיחתם לפני הנישואין, במהלכם או עם הגירושין. אם בני הזוג אינם מגיעים להסכמה, יקבע בית-המשפט את חלוקת זכויות הפנסיה במסגרת הסדר חלוקת הרכוש בין בני הזוג. יצוין כי כמו כל רכוש אחר, כל זכויות הפנסיה מובאות בחשבון לצורך החלוקה ללא תלות במועד שבו נצברו (כלומר, מחולקות הזכויות שנצברו עד ליום הדיון בבית-המשפט, ולא רק הזכויות שנצברו בתקופת הנישואין).

חשוב לציין כי חוקי הפיצול מאפשרים לבית-המשפט לפצל זכויות פנסיה של בני זוג שמתגרשים, אולם הם אינם מחייבים את בית-המשפט להורות על פיצול כזה, אלא בית-המשפט נדרש לקבוע הסכם חלוקת רכוש שוויוני וצודק.

תקנות חוק המשפחה (פנסיה)¹⁷ משנת 2001 מסדירות את אופן החישוב של ערך הפנסיה, את אופן חלוקת הפנסיה ואת המידע שיש למסור לבית-המשפט. כמו כן, מדי שנה האקטואר הממשלתי מפרסם את הריבית לצורך חישוב ערך הפנסיה.

אופן חלוקת זכויות הפנסיה תלוי בסוג החיסכון; ברוב סוגי הפנסיה יש שתי אפשרויות לחלוקת הזכויות בין בני הזוג:

- **תשלומים שוטפים**: העברת שיעור מסוים לבן הזוג שאינו עמית מכל תשלום פנסיה המשולם לעמית. בית-המשפט רשאי לקבוע כי השיעור המועבר יחושב מתוך הפנסיה שנצברה עד למועד

¹⁵ Australian Government, Attorney-General's Department, http://152.91.15.12/www.agd/agd.nsf/page/Families_Superannuation_Frequentlyaskedquestions, retrieved: April 7th, 2008.

¹⁶ OECD, *Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries*, 2007, in: www.sourceoecd.org, retrieved: April 8th, 2008.

¹⁷ Family Law (Superannuation) Regulations 2001.

הגירושין, ולא ממה שייצבר עד למועד הפרישה, ובכך להגביל את גובה סכומי הכסף המועברים.¹⁸

- **העברת סכום חד-פעמי (lump sum)**, המכונה סכום בסיסי, מהפנסיה של העמית לבן זוגו שאינו עמית במועד הפרישה של העמית. במועד שבו העמית זכאי לקבל מקרן הפנסיה שלו סכום קבוע, יועבר לבן זוגו לשעבר הסכום הבסיסי שנקבע לו בתוספת הריבית אשר נצברה בקרן (סכום זה מכונה סכום מתואם).

כאשר הפנסיה בשלב הצבירה אפשר לבחור באחת משתי האפשרויות שצוינו לעיל, אולם אם הפנסיה כבר בשלב הבשלות (כלומר לאחר הפרישה) חלוקת הזכויות תעשה בִּק באמצעות הקצאת שיעור מסוים מתשלומי הפנסיה לבן הזוג. בשני המקרים מדובר **בחלוקת אורך** של זכויות הפנסיה, שכן העברת הזכויות נעשית רק עם פרישתו של בן הזוג העמית. בחלק מהמקרים (כאשר אין בקרן הפנסיה הספציפית כללים המונעים זאת) אפשר להפריד את זכויות הפנסיה של בן הזוג מאלו של העמית, וכך הן יתנהלו בנפרד, באותה קרן פנסיה או בקרן אחרת, אולם אפשרות זו אינה בררת המחדל. במקרים אלו החלוקה הופכת להיות **חלוקת רוחב**.

ככלל, אף שבית-המשפט קובע את חלוקת זכויות הפנסיה בין בני הזוג במועד הגירושין, העברת הזכויות בפועל מתבצעת רק במועד שבו העמית יוצא לפנסיה או זכאי לממש חלק מכספי הפנסיה שלו, קרי, מדובר בהסדר נדחה. יוצאים מן הכלל הם מקרים שבהם אפשר לפצל את קרן הפנסיה של העמית לשתי קרנות נפרדות.

3. אנגליה¹⁹

במערכת הפנסיה בבריטניה פנסיה בסיסית בשיעור קבוע, התלויה בהפרשות קודמות לביטוח הלאומי, פנסיה ציבורית תלויה הכנסה, אפשרות לשילוב של תוכניות פנסיה תעסוקתיות ופרטיות וסיוע סוציאלי מינימלי המובטח על-פי מבחן אמצעים.²⁰

בחקיקה הנוגעת לחלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג בעת גירושין נעשו כמה תיקונים בשנות ה-90, האחרון שבהם בשנת 1999. ככלל, השינויים הפכו את זכויות הפנסיה לרכוש המחולק בין בני הזוג ככל רכוש אחר ופישטו את אופן חלוקתן בין בני הזוג, במטרה לאפשר לבני זוג לנתק את הקשרים ביניהם ניתוק מיידי וחלק (clean break).

חלוקת זכויות הפנסיה בין בני זוג שמתגרשים מוסדרת **בחוק הרפורמה ברווחה והפנסיות** משנת 1999 (להלן: חוק הפנסיות),²¹ אשר נכנס לתוקף בדצמבר 2000, ובחוק **לענייני נישואין**²² משנת 1973, אשר תוקן בשנת 1999. החקיקה מאפשרת חלוקה של זכויות פנסיה בין בני הזוג בעת גירושין, והיא נוגעת

¹⁸ חלק מסוגי הפנסיה מוגדרים לצורך חוק זה כ- percentage-only interest. ערכם מסובך יותר לחישוב, ועבורן אי-אפשר לקבוע כי בן הזוג יקבל סכום מסוים במקום אחוז מהפנסיה, שכן קשה לחשב מראש את גובה הפנסיה הרלוונטית.

¹⁹ www.sharingpensions.co.uk, retrieved: April 13th, 2008.

²⁰ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הסדרי פנסיה – בחינה השוואתית, כתיבה: יהודית גלילי ומיכל טביביאן-מזרחי, 4 ביולי 2004.

²¹ Welfare Reform and Pensions Act 1999 (WRPA).

²² Matrimonial Causes Act 1973.

כמעט לכל סוגי הפנסיה (החוק אינו עוסק בכמה סוגי קצבאות פנסיה המשולמות על-ידי המדינה). חלוקת זכויות הפנסיה יכולה להתבצע באחת משלוש דרכים:²³

- Pension sharing – במקרה זה זכויות הפנסיה של בני הזוג מופרדות עם הגירושין באמצעות פתיחת תוכנית פנסיה נפרדת באותה הקרן או בקרן פנסיה נפרדת. מסלול זה נעשה אפשרי רק לאחר כניסתו לתוקף של חוק הפנסיות, והוא פתוח לזוגות נשואים ולבני זוג בקשר אזרחי (civil partners) בלבד. הסדר זה הוא בגדר **חלוקת רוחב** של זכויות הפנסיה.
- Earmarking – דחיית חלוקת זכויות הפנסיה בין בני הזוג למועד הפרישה, כלומר – **חלוקת אורך**. במסלול זה קרן הפנסיה נשארת על שמו של אחד מבני הזוג, ובמועד הפרישה הנאמן בקרן הפנסיה צריך להעביר שיעור מסוים מקרן הפנסיה, לפי קביעת בית-המשפט, לבן הזוג השני. העברת הזכויות יכולה להיות העברה רציפה של שיעור מסוים מכל תשלום פנסיה או לחלופין – אם העמית בקרן פודה חלק מזכויות הפנסיה שלו או את כולן כסכום חד-פעמי – העברת שיעור מסוים מסכום זה.
- Offsetting – במנגנון זה מעריכים את השווי הכספי של זכויות הפנסיה שכן הזוג היה זכאי להן בעת גירושין ומפצים אותו על אובדן זכויות הפנסיה באמצעות העברת נכסים אחרים של בני הזוג או כסף מזומן. יתרונו של מנגנון זה הוא סיום מיידי ופשוט של התלות בין בני הזוג, אולם הוא מותיר את אחד מבני הזוג ללא זכויות הפנסיה.

ההחלטה בדבר אופן חלוקת זכויות הפנסיה נקבעת בהסכם בין בני הזוג או בבית-המשפט. החוק אינו מחייב לקיים חלוקה כזאת ואינו קובע את טיבה כשהיא מתקיימת. אשר לחלוקת נכסים בין בני זוג שמתגרשים, בפסיקה משנת 2000 (White v. White) קבע בית-המשפט העליון בבריטניה כי כאשר נכסיהם של בני זוג המבקשים להתגרש עולים במידה ניכרת על צורכיהם, תהא נקודת המוצא של בית-המשפט חלוקה שווה של הרכוש ביניהם. אפשר לסטות מעקרון החלוקה השווה, אולם יש לתת לכך הצדקה. יצוין כי החוק עוסק בנכסיהם של בני זוג (נכסים קיימים ונכסים שצפוי שיתקיימו בעתיד הנראה לעין), ולא בנכסים אשר נצברו בחייהם המשותפים.²⁴

פרטים רבים הנוגעים לאופן חלוקת זכויות הפנסיה בין בני זוג שמתגרשים מוסדרים בחקיקה משנית, למשל אופן קביעת השווי במזומן של זכויות פנסיה (Cash Equivalent Transfer Value) והעברת מידע על קרן הפנסיה מוסדרים בתקנות.

על פני הדברים, מנגנון ה-pension sharing הוא הטוב בשלושת המנגנונים, שכן הוא מאפשר לשני בני הזוג להבטיח לעצמם תשלומי פנסיה עתידיים ללא שמירת התלות ביניהם (תלות אשר קיימת במנגנון ה-earmarking). למרות זאת, בשנים הראשונות לאחר שהתאפשר לבצע pension sharing, שיעור מקרי הגירושין שבהם ניתן צו כזה היה קטן. לדוגמה, בשנת 2004 ניתנו צווים ל-pension sharing ב-1,300 מקרי גירושין מתוך 300,000 מקרי הגירושין באותה שנה, כלומר – ב-0.4% בלבד ממקרי הגירושין.

²³ www.pensionsharing.co.uk, retrieved: April 13th, 2008.

²⁴ Matrimonial Causes Act 1973, section 25.

המנגנון הנפוץ ביותר לחלוקת זכויות הפנסיה בין בני זוג בעת גירושין נותר קבלת השווי הכספי שלהן במזומן (קרי, offsetting).²⁵

4. אירלנד²⁶

במערכת הפנסיה באירלנד קצבה בסיסית אחידה (קצבת זיקנה), התלויה בהפרשות קודמות לביטוח הלאומי, פנסיה ציבורית משלימה תלויה אמצעים ותוכניות פנסיה תעסוקתיות וולונטריות.²⁷

חלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג בעת גירושין מוסדרת באירלנד **בחוק המשפחה**²⁸ וב**חוק המשפחה (גירושין)**.²⁹ שני החוקים הללו מטילים על בית-המשפט חובה להתחשב בזכויות פנסיה בעת דיונים בהליכי גירושין. תשלומי פנסיה המשולמים על-ידי מערכת הרווחה (ובהם קצבת הזיקנה והפנסיה הציבורית תלויה האמצעים) אינם כלולים בחובה זו.

ככלל, אפשר לחלק את זכויות הפנסיה באמצעות הוראה להעביר חלק מזכויות הפנסיה של העמית לבן הזוג או לחלופין – לפצות אותו על אי-העברת זכויות הפנסיה באמצעות חלוקה שונה של נכסים לא-פנסיוניים (קרי, איזון משאבים). יצוין כי בית-המשפט אינו רשאי לתת הוראה לחלק זכויות פנסיה מיוזמתו, כלומר, ללא בקשה של מי מהצדדים.

קביעת שיעור זכויות הפנסיה המועברות לבן הזוג: בית-המשפט קובע את גובה זכויות הפנסיה המועברות מהעמית לבן הזוג. לשם כך בית-המשפט צריך לקבוע מהי התקופה הרלוונטית לצורך החישוב ומהו השיעור הרלוונטי (איזה שיעור של הפנסיה שנצברה בתקופה הרלוונטית צריכה לעבור לבן הזוג). התקופה הרלוונטית יכולה להיות תקופת הנישואין או חלק ממנה. חישוב הסכום שיש להעביר לבן הזוג נעשה על-ידי נאמני הקרן, לפי נוהל הקבוע בחקיקה ובהנחיות שמפרסם גוף המכונה ועד הפנסיה (Pension Board). בהנחיות ועד הפנסיה מפורט אופן חישוב סכומי הפנסיה. החישוב שונה בפנסיות המוגדרות על-פי גמלה ובפנסיות המוגדרות על-פי הפרשה.

אופן העברת הזכויות: זכויות הפנסיה יכולות להיות מועברות מהעמית לבן הזוג שאינו עמית באמצעות העברת חלק יחסי מתשלומי הפנסיה של העמית או באמצעות פתיחת קרן נפרדת.

- **העברות מתשלומי הפנסיה של העמית:** זוהי ברירת המחדל בחלוקת זכויות פנסיה, ואם בן הזוג אינו נוקט פעולה לשינויה, זו הדרך שבה תיעשה ההעברה. במקרה זה, כאשר העמית יוצא לפנסיה, החלק היחסי של תשלומי הפנסיה אשר נקבע לבן הזוג מועבר אליו מקרן הפנסיה של העמית עם כל תשלום. כמו כן, אם קרן הפנסיה מאפשרת לעמית לפדות מראש חלק מתשלומי הפנסיה העתידיים, זכות זו תהיה שמורה גם לבן הזוג, ללא תלות בהחלטת העמית. בשני המקרים מדובר **בחלוקת אורך**. אם העמית נפטר לפני בן הזוג, המשך התשלומים לבן הזוג תלוי בכללי קרן הפנסיה.

²⁵ Equal Opportunities Commission, Response to Pensions Commission, Pensions: Challenges and Choices, January 2005; Stephen McKay, Employers' Pension Provision Survey 2005, Department for Work and Pensions.

²⁶ The Pensions Board, www.pensionboard.ie, retrieved: April 7th, 2008.

²⁷ OECD, *Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries*, 2007, in: www.sourceoecd.org, retrieved: April 8th, 2008.

²⁸ Family Law Act 1995.

²⁹ Family Law (Divorce) Act 1996.

• **הקמת קרן נפרדת לבן הזוג:** אם העמית עדיין לא התחיל לקבל את תשלומי הפנסיה שלו, בן הזוג רשאי להעביר את זכויותיו לקרן נפרדת. בהסדר כזה של **חלוקת רוחב**, בן הזוג אינו מושפע מהחלטות שהעמית מקבל. לשם הקמת הקרן הנפרדת מחושב הערך הכספי של זכויות הפנסיה של בן הזוג, וסכום זה מועבר לערוץ נפרד, באותה קרן פנסיה או בקרן אחרת. יצוין כי כאשר מדובר בפנסיה הנקבעת על-פי גמלה, סכום ההעברה יחושב כאילו העמית יצא לגמלאות במועד הגירושין, גם אם בפועל נותרה לו עוד תקופת עבודה עד לפרישתו. לכן, הסכום המחושב יהיה נמוך מסכום הפנסיה שישולם בפועל לעמית עם פרישתו, ולמעשה בן הזוג מפסיד חלק מזכויות הפנסיה שהיה עשוי לקבל. במקרים מסוימים נאמני קרן הפנסיה רשאים להעביר את זכויות הפנסיה של העמית לקרן נפרדת גם ללא הסכמת בן הזוג.

יצוין כי אם בן הזוג נישא שוב לפני שביית-המשפט נתן צו להעברת זכויות פנסיה, לא יינתן צו כזה. אם בן הזוג נישא לאחר קבלת צו להעברת זכויות פנסיה, נשמרות לו זכויות הפנסיה (למעט תשלומי פנסיה הנובעים ממותו של העמית במהלך עבודתו).

5. גרמניה

בגרמניה נהוגה מערכת פנסיה ציבורית תלויה הכנסה, המבוססת על שיטה של צבירת נקודות לפנסיה (המתורגמות בעת הפרישה לכסף), ולצדה סיוע נוסף לפנסיונרים שהכנסתם נמוכה. כמו כן פועלות בגרמניה תוכניות פנסיה תעסוקתיות ופרטיות.³⁰

גרמניה היא המדינה הראשונה בעולם שנקבע בה בחוק העיקרון של חלוקת זכויות הפנסיה בין בני זוג בעת גירושין (המכונה *Versorgungsausgleich*).³¹ כבר בשנת 1976 תוקן החוק האזרחי הגרמני,³² ועיקרון זה נכלל בו בסעיף 1587, שמסדיר את חלוקת זכויות הפנסיה עד היום (הסעיף תוקן לאחרונה במרס 2008).

לפי החוק האזרחי, בעת גירושין מובאות בחשבון זכויות פנסיה אשר נצברו במהלך הנישואין, מהיום הראשון של החודש שבו התחתנו בני הזוג ועד היום האחרון של החודש שבו התגרשו. הרכוש שנצבר במהלך הנישואין, ובכלל זה זכויות הפנסיה, מחולק שווה בשווה בין בני הזוג. כלומר, חלוקת זכויות הפנסיה אינה תלויה בהחלטת בית-משפט או בהסכם בין הצדדים, אלא נעשית מכוח החוק. יצוין כי החוק עוסק בכל סוגי הפנסיה, הן פרטית והן ציבורית.

בית-המשפט קובע את האופן שבו מחולקות זכויות הפנסיה. החוק מאפשר חלוקה בכמה דרכים, התלויות בסוג קרן הפנסיה שהעמית מבוטח בה:³³ בפנסיה הציבורית, שבה כאמור החיסכון נעשה באמצעות צבירת זכויות, מועברות בעת הגירושין זכויות פנסיה מחשבון העמית לחשבון של בן הזוג (כפי

³⁰ OECD, *Pensions at a Glance: Public Policies across OECD Countries*, 2007, in: www.sourceoecd.org, retrieved: April 8th, 2008 ; יהודית גילי ; כתיבה : יהודית גילי ; מרכז המחקר והמידע של הכנסת, הסדרי פנסיה – בחינה השוואתית, כתיבה : יהודית גילי ; 4 ביולי 2004. ומיכל טביביאן-מזרחי, 4 ביולי 2004.

³¹ Thomas Henn and Jocelyne Boujos, "The Penthouse, the Porsche or the Pension: Superannuation and Divorce", *Revenue Law Journal*, Vol. 13, Issue 1, 2003, pp. 28-84.

³² BGB - Bürgerliches Gesetzbuch.

³³ Bernd Baron von Mydell, "Normative Issues of the Public Pension in Germany", *The Japanese Journal of the Social Security Policy*, Vol. 6, No. 1, Spring 2007, pp. 85-95; BGB art. 1587.

שנעשה בפנסיה הציבורית בקנדה). למעשה, מדובר במנגנון **חלוקת רוחב** שבו החלוקה מתבצעת מייד עם הגירושין.

עם זאת, אופן חלוקה כזה אינו אפשרי בכל סוגי קרנות הפנסיה, והחוק האזרחי מאפשר לבית-המשפט לחלק את זכויות הפנסיה של בני הזוג גם בדרכים אחרות, למשל קבלת תשלום אחד בעת הבשלת קרן הפנסיה. יצוין כי במקרה זה, המסלול שהעמית בוחר לקבל את כספי הפנסיה שלו בקרן הפנסיה אינו מחייב את בן הזוג: כך, העמית יכול לבחור לקבל את הפנסיה בתשלומים ובן הזוג יכול לבחור לקבלה בתשלום אחד, ולהפך.

